

ШЫН

1966 ч. ФЕВРАЛЬ

1
ВТОРНИК
№ 26 (6352).

Өртөө 2 көп.

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди

Совединия болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

КӨДӨЭ ЭМНЕЛГЕ ПУНКТУЗУ

Бистин чурттувуста медицина албан черлеринин эң-не калбаган четкин фельдшер-акушер пункттары болуп. Көдөө эмнелге пункттары совет калык камгалаалынын мурнуку олуртууга санадыл келген. Оларда медицинанын мук-мун ортумак эртемниг ажылдакчылары ажылдап, көдөөгө профилактиктиг хемчеглерин чорутууларга эмчилерини бири дузалачкылары болуп келген. Фельдшерлер болгаш акушерлер халдавырлыг аарыгга уур хемчеглер чорудар кол кижилер болуп, чурттаакчылыг чор буртузунун арыг-шеверинин байдалын хандырып турарлар.

Фельдшерлер болгаш акушерлер колхозчу амыралдын иштинге туруп алгаш, калыкшыл даш дун-хун дивейн ажылдап, чонга медицина-нын баштайгы дузалачкынын чедирик, утасок эдилеринин ууртууга-галык-биле бугу-ле санитар-профилактиктиг хемчеглерин ботандырып, уругларын калыкшылы болгаш шын өзүп дорутары даш харысалгалыглар. Көдөө ажы-агыйнын иштинерин утасоктарындыла ажылдап турар малчынарнын, механизаторларнын калыкшылыгче доктаамал сагыш салдынганды, оларнын куш-ажылынын бурунчулугу демир.

Коммунисттик партия болгаш Совет чазак совет улуустун калыкшылын улам-на экижерде талазы-биле улуг кичээгенин салып, чыл бурт хей туякту хөргенин тускайлап турар. Маажа чыккы кылдыр бистин республиканы ап болуп. Республиканы калык камгалаа хемчеглеринге бо чылын 9.339 мун рубль, оон иштинде түгел фельдшер-акушер пункттарында 370 мун рубль чарыгалтынар. Көдөө медицина пункттарынын четкизи чыл келген турдун-на калырып турар. Сөөлү беш чылда оларнын саны 12 катп ка-вууза азы 127 пункттар ажылдап турар. Колхозтарын болгаш совхоз-тарын кусли-биле база күрүненин каппитал салышкыны-биле чыл-чылдыла-ла бүрүн деритинген, божу-дуга оруннарлыг оя-он фельдшер-акушер пункттары туттунуп келген. Бо чылын 3 фельдшер-акушер пункттары туруп, ажылдакчы четкизи калбарып болгаш бар пункт-ларын ажылын улам-на экижерде талазы-биле чамлык партия, совет органдары четпес хемчег ап тура-рын демлегээр херек.

Тес-Хем району сөөлү чеди чыл дургузунда чангыс-лаа эмнелге пун-тузу туттунмаан болгаш бар пункт-ларын септелген багач чоруп, оттулар чүүл-биле чедир хандыр-байн келген. Оон түнелинде фель-дшер-акушер пункттарынын ажыл-даарына таарымчалыг байдаллар тургустунмаан. Амыг үеде районну эмнелге пункттарында оттулар чүүл-биле хандыр-байнмаан. Бо районда эмнелге пунктунун сагыш чогаарыг ээлери Эрги-Барлык ка-дээ Совет, «Болшевик» колхоз бо-луп турарын демлегээр чугула. Ажылдакчыларын ажылдаарына, ка-дээ турар чонга бугу-ле таарымча-лыг байдал Эрги-Барлык эмнелге пунктунда тургустунган. Өвүр, Чөөн-Хемчик болгаш Бай-Тайга рай-оннарын чамлык кадээ Советтери

Тудугжу бригада

Зи Нарпона уурткан № 3 тудуг уастоготуну бригадасы Хову-Ансы-нын тууунда эки ажылдап турар. Бригаданын кежигүннери бо чылын эртен аймакка бир чуртталга бажы-нынны деми-бетон ооргазын салгаш, оон ирерин хөмүр даш хүлү-биле хе-мерин дооскан.

12 „Колхиданы“ алган

Тыва автоагределин автомобилис-тера бо чылын дзыг-бүрү марканын 100 ажыг - автомашиналарын алар. Оон-биле чергелештир чыл фон-дузуну кусли-биле бирээни-ле 12,5

ДЕПУТАТТАРГА ДЫНАДЫГ

Ажылчы чоннар депутаттарын Кызыл хоорай Совединия VII сессиязы 1966 чылды февраль 4-те, кежээнин 4 шакта СЭКП хоорай комитетинин хуваалар залыга чыдыларын Кызыл хоорай Совединия депутаттары дынадып тур. Сессияга чуга-лазы айтырлар:

1. 1966 чылда Кызыл хоорайнын улус ажыл-агый планын ба-дылаар.
2. 1965 чылдын бюджетинин кууследзин болгаш 1966 чыл-да Кызыл хоорайнын бюджетин бадылаар.

Хураганнар немешкен

«УТКА 25 чылы» совхозун Ак-Турт салбырынын эш М. Ды-дый-оол бригадирлээ хойку бригадалында хой оолдашкыны хун бүрү үргүзүлп эгелээ.

СЭКП-нин XXIII съездинге куш-ажылчы белектерин ужура-жыр даш бугу күжүр харам чокка ажылдап турар хойжулар малдык чаш талуп медий ап ту-рарлар. Ылангыя коммунист М. Дойнурун кодамында 310 хой оолдаш. Оон дараазында хойжу-лар М. Артаада 170, С. Сундуй-оолда 110, Ш. Седипте 50 хой тө-рөөн.

М. БАЗЫР-САДЫ.

«Искра» колхозун хойжулары бо үеде тай алындын ажылдап турарлар. Хойжулар М. Самык 184, О. Борбакташ 116, М. Дам-дын-Сюрюн 96 хойуну хураган нарын бүрүн камгалап алганнар. Эске-лаа хойжуларын кодамы-рында ам үеде дора-бүрүн 50—60 хураганнар бар аларгылаан.

Мурнакчы хойжу О. Борбак-таш бо чылын төрүүр чүс хой-данна 100 хураганны, хой бүрү-сүндө 2 кг дукту алыр мен деп социалисттик хүлээлгени алган, бодумуну районунун Ленин ат-тыг колхозунда Социалисттик Куш-ажылдын Маадир Ооржак Лопсангалты социалисттик на-рышка кийгырар мен даш. Оон кижи эгелешкенин хойжу төрү-деткин, боттарында тус-тус хү-лээлгелерин ап, деми социалист-тик чарышты Ленин аттыг кол-хозун хойжуларын кийгыр-ган-нар.

Х. ДОРЖУ.

Чөөн-Хемчик район.

СЭКП-ни XXIII

Съездизинге УТКУШТУР

Куш-ажылчы белек

Улут-Хемде «УТКА 25 чылы» совхозун Ак-Турт салбырында ме-ханик эш Колхоз-оолга уурткан 10 кижини составтыг эвено кадээ ажыл-агый машиналарын септелгезин органиастыг чорутуп турар. Сөөлү хунерге чедир олар септее чогуур 18 селканы, 10 андазынын, 6 куль-тиваторну, кукуруза олуртур 5 ма-шинаны, «ЗИГ-ЗАГ» деп маркады

128 илирини бүрүн септеп дооскан-нар. Аныак механизаторлар В. Дотпей-оол, Ч. Хурен-оол, С. Бегзи, С. Сун-дуй-оол олар бо чугула ажылга илеп-кейлиг кижип, хун нормалын 130—150 хуу чедир турганнар. Бо дээрге комсомолчу механизатор-ларын СЭКП-ни XXIII съездинге куш-ажылчы белек ол.

С. СОТНАМ.

М. Ф. Мартюшова типографияга ажылдап эгелешкенден бээр ынгыл-ур болбан. Ыччалда-ла ол кыска үеде дургузунда дептерлекчинин мергежилни пилгээп алган. Ам Мария Федоровна дептерлекчилер пелгиде бир бригаданын ууртукчуу аларган. Ол коллектив ай салык-да пилчир кызыл кымында чалаан ап, социалисттик чарышты так-лектин болуп келген. Ындыг чедипкинде бригадирини улуг-хуузу киришкенин чугаажон.

Чурукта: коммунисттик куш-ажылчы шалыччы, Кызыл хоорай Со-вединия депутаты М. Ф. Мартюшова.

Фото В. Рачковскийни.

Март чээрбиде

Чылдын бирги кварталында күрүнеге эът, сүт садарынын планын март 20-де чедипкинини кууследир деп Бий-Хемчин ажыл-агыйларын-нын салгаш чорутуула ылдыг. Ылангыя түнелдер багач эвее. Далаан-ны эрте кууследир болурунга ажыл-ипчилер келген турар.

Социалисттик чарыштыг мурнуку олуртун «Кызыл тараачы» колхоз эгелээ. Ол ажыл-агый эът, сүт садарынын планын март 1-ге чедир куу-седир хүлээлгени алган.

ПЛАНДАН АЖЫР

Бешки чылдын бирги кварталы-нын планын кууследир, СЭКП-нин XXIII съездинге чедипкинини ужуражыр чорутуула-биле Кызылдын хлеб заводунун коллективни соци-алисттик чарышты калбартап. 1966 чылдын планын далаазын алды хо-нук буртуугаар, декабрь 25-те күтсе-дир, 31,6 мун рубль түнүгү про-дукцияны пландан ажыр бээр.

Куш-ажылчы бугуручулугун бир хууга улгаттырар, Москва болгаш Ленинград бугурулгелеринин эгелек-чи саналын деткивишаан, материал-дарын, олар чүүлү, электроэнер-гияны 6 мун рубльге камнап алыр чорутула коллективтин мурнула сал-дыган.

Хлеб бугурурунга чаш технология-ны ажылдап тургаш, хлеб быжыра-демир чаш саржагы 200 кило-граммны камнап алыр, хоорайнын чаагайжылдыгына илепкейлиг кижип тургаш, 20 теректи, 50 ча-дан мыштарын, 1,5 мун чекетин олуртур хүлээлгени олар алганнар. Ол хүлээлге кууслетинери чугаажон.

Карылга чок турзун

Чөөн-Хемчик району, «Сүт-Хөл» совхозун малчынары эрткен ажыл-агый чылын түнелешпаан, чаш чылдын чорутууларын чугааашканнар. Совхоз кадээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге дуулар талазы-биле планын оонадаларын чедипкинини кууслетип, оон чогуур оруганын алган.

Салымдар О. Шортан бир инектен-не ортумаа-биле 2530, О. Иряпа—2515, Х. Шондайты—2125 литрин саап алганнар. Хойжулар М. Самбуу-Норбу чүс хойга оонаштыр 114, Эренчи 110 хураганны камгалап алган. Ак-Даш сүт-бараан фермазы эртен чылын бир инекке оонаштыр 216 литр сүтү сагган. Ол ышкаш көргүзүп Сарыг-Булуз фермазы чедип алган. Совхозту тургустунганын баштайгы чылдарында де-ноорге 1965 чылда чүсө сүтү ажыл-агый 1324 литр хойну бугуруени ол. Совхозун малчынары боттарынын күжү-биле хойуну чеди, чаш мал-ды оон үш кажааларын туруп, ажылдаа киригенер. Бо хүнүнде совхозтун чамдык кодамында хой оолдашкыны тудуктур турар. Сөөлү үеде чедир оолдаан хойларын хураганнары менди камгалап алдыган.

Эрткен ажыл-агый чылында совхозта бода, шээр малдын база хава-нын чаш төдү улуг чидирингил болуп, совхоз акша-биле 16712 рубль каражалыг болган. Чамдык хойку бригадаларын бригадирлери бот-тарынын хойжуларындан беш куу көргүзүлгелер бооп турганын ху-ралга санал берген эштер дыкя четпес деп шүгүмчүлөөн. Мурнакчы ма-лчынары арга-дуржууганын негедерини, малчынар ортузунга ху-рага, бешка чорутууларын ам-лаа чогуур негедерини чедир органиаста-вайн турарын совхозтун дирекция черини болгаш мыла хей-ини ор-ганиастааларын четпес ажыл деп, ес ап чүве чугаалаан эштер са-налгына айтып турган.

Совхозтун малчынары чаш беш чыл планынын баштайгы чылы 1966 чылда мал ажылында карылгаларын бодурубайн, улам бедик көргүз-териг ажылдаар даш тодаргай иштинин хүлээп алганнар.

О. КАН-ООЛ.

Кызымаккай электриктер

Долгандыр даглар-биле бүргет-кен Эйид-Хем суурда 1957 чыл-дан бээр Иличинин лампочкалары чырып турар. Ол электри чырып кадээ чоонуу амбырал-ханды-рылазын экижеринде улуг илгени берген. Ам суурда бугу чуртталга бажынары, ес чыл шолказы, эмнелге пунктун, клуб, библиотека болгаш авто-гараж электри чыры-биле чет-че хандырыткан.

Суурнун электри станциязын дуржулгалыг электриктер Васи-лий, Валерий Доржулар грави-даулар ажылдап келген. Часк-кой кыргылазынын, күсүк агарлаашкын үезинде оларын ажылы мырынай чай чок алар. Хүндүс 55 хачалыг кыргыла агаралын ток-биле хандырар, а орай дүнеге чедир чуртталга бажынарын чыдырар.

Бо электриктин оонашкан ажы-лынга ак сеткилдиг, тай-ини-тичи, эш-өөринге, чонга хүлүл-кедиг кижилер. Василий Доржу школада төрелдер комитетинин кежигүнү, иленкейлиг дружи-нин, суура каттышкан проф-агилдер органиастаалын да-лазы. Валерий Доржу база-ла хей-ини, аки ажылдыг дружи-нин. Электри станциязын үрелиш-кени таваржып көрбөөн.

«Куш-ажылчы лосту» кол-хозтун баштаар черинде малчы-нарын мындыг негедели бар. Эйид-Хем суурдан 2,5 кило-метрге Улут-Оймакта ажыл-агый-нын № 1 хойку бригаданын төү бар. Алаа электри чырын чедирери кончут чугула.

М. КЫРГЫС.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинде Чөөн-Хемчик районда кыштаглаашкынын чоруп турарынын дугайында

Республиканын Министрлер Чөвүлелинин хуралында Чөөн-Хем-чик району кыштаглаашкынын чоруп турарынын дугайын чуга-лаашкан, агаар-бойлустун таарымчалыг байдалдары болгаш мал чемнери бар турда-ла, районун ажыл-агыйларында кыштаглааш-кын багач чоруп турар деп демлегээр.

Эрткен чылын чүтө октябрь—декабрь айларында району 1074 баш мал өлгөн. 1965 чылда күрүнеге саткан малдарын ду-жаар денкизи кончут куу болуп, аныак мыйыстыг-бола малдарын ортумак денкан 204 кг болган. Тарып боозалыганы багач органи-астааларын түнелинде эртен чылын 1300 инектен, 7200 ажыг хойлан төд алган. 1965 чылда мал өстүреринин планын чангыс-лаа чүзүн талазы-биле кууслеткен.

Бар чемнери малга белектер бербиин турар, чамлык ажыл-агыйларга өрүмчеп каскан кудуктары хамаан чок ажылаанын-дан ам ажылдадан үнөт, малдын ажаалда, чемгерилгезин багач органиастаан. Оон түнелинде «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхоз-тарда, «Искра» колхозта эртен чылын төртүтүгүн аныак маллар ортумактан куу болгаш арган күштүг болуп, элөөн хей фермаларда маллар тедирип, кодуу, маагы болгаш эске-лаа аарылар-биле аарып турар. Фермаларга мал чемнерин буска ылыраларын, кылы-мал сүт белектерин, малдын ажаалда, азыралын мурнакчы арга-лары ажылдагынылай турар. Оон харазында малдын продукту-луу эң куу, а бүдүрген продукцияны бот-үнези кончут бедик.

Районун ууртукчулары малчынарын амыраларын айты-рыларын четпес чорутуп турар, 250 ажыг хойжуларын өбү-ледери өгледер чурттаншаан. Олардарда ажылдап турар кижилерге аш-чөм болгаш илик-хеп аймаан салгыларын багач хандырып турар. Ырак черлерде кыштагаларда малчынарыда олар чүүл чок болуп, кижиге болгаш малга ижер сүг уткултип ту-рар. Элөөн хей ажыл-агыйларда чаш мал хүлээп алдыныга белек-кел багач.

Райкууском (эш Дилгизже), кадээ ажыл-агыйнын бүдүрүлгө эр-гедели (эш Борисов) мал ажылында ажыл-херектерин байдалы даш ажыл-агыйларын ууртукчуларын болгаш тускай эртем-

ниглеринден чогуур негедели салбайн, колхозтарга, совхозтарга куш-ажылдын мурнакчы аргаларын негедерини даш демисел чорут-тайн, малчынарын амырал байдалынын айтырларынче кошкан кичээгени салып турарын кыштаглаашкынын багач чоруп турарын тайылбырлап турар.

Ажыл-агый, ферма буртуула кыштаглаашкынын чоруп тура-рында бар четистерин ууткаар талазы-биле сонгаарлаттымас хемчеглерин алырын Чөөн-Хемчик райкуускомга болгаш кадээ ажыл-агый бүдүрүлгө эргелелинде Министрлер Чөвүлелинин хура-лы дааскаш, дараазында ап чорудар хемчеглерини айтыкан:

Фермаларда болгаш чер-черде олардарда бугу малчынарын аш-чөм продуктуларын, сүт, илик-хеп болгаш эске-лаа барааннар-биле он хонук хуусаада хандырар, а ол ышкаш медицина болгаш культуура талазы-биле хандырылазын экижер:

мал чемнерини шын ажылдаары, сугартыламы органиастап ту-рары, малдын ажаалда, азыралын экижерини даш шынгын конт-рольду тургузарын колхозтарын, совхозтарын, ууртукчуларын-дан, тускай эртемниглеринден негээр;

моон сонгаар малдын кызыраар чорутуу ууткаар даш тарып боозалыла пункттарынын ажылын, сула элержилгени чорударын уткуелдирбейн хандырар;

бугу ажыл-агыйларга маагы болгаш кодурун ууткаарынын хемчеглерин алыр, фермаларга халаавырлыг аарыларын тыттып тараарында буртуу чижилерин шынгын харысалгага киирер;

бар мал чемнерин болгаш кажааларын шын ажылдап тургаш, инектерин сүткүр продуктуларын бедик, күрүнеге сүт сазар та-лазы-биле дортаккан оонааларын колхоз, совхоз буртууге куу-селерин ажыл-агыйларын ууртукчуларын болгаш тускай эр-темниглеринден негээр.

Колхозтарын, совхозтарын, фермаларын, бригадаларын, колхозчуларын болгаш совхозтар ажылчыларын аразында СЭКП-нин XXIII съездинге төлөпкү ужуражыры-биле социали-сттик чарышты калбартып чорутууларын Министрлер Чөвүлелинин ху-ралы база айтыкан.

Гавана конференциянын төлээлери Москвада

Уш дигерини улуустарын эп-сеткил каттышты-рылазын Гаванага болган бирги конференциянын хей бөлүк төлээлери СССР-де келген.

Азия болгаш Африка чурттарынын эп-сеткил кат-тыштырылазын Совет комитетинин чалаанын ба-зуулар олар совет уаустун амырал-чуртталгазы-биле, эп-сеткил каттыштырылазын комитетинин ажылы-биле таныштып турар.

Аалчыларын аразында — КАР-нын, Нигериянын, Мозамбеттин, Иранын, Боливиянын, Конгоуну (Браз-завиль), ВДР-нын, Моруу Родезиянын, Цейлонун, Анголан, Моруу-Барын Африканын, Португал Гвинеянын база Азиянын, Африканын болгаш Латия Американын эске-лаа чурттарынын төлээлери.

Финляндиянын Компартиязынын XIV съездизинде

ХЕЛСИНКИ. (СЭТА). Финля-ндияны Коммунисттик партиязынын XIV съездин январь 29-та мынд культуура бажындаа ажыттыган

ФКП-нин партияжи амыралын-нын болгаш политикалык чамдык эң чугула айтырларын, бирги эел-чегде чооку үеде экономикажик бол-гаш социал чаартыларын тала-

зыга программажы төлөлдөз сьездин төлээлери чугаажыган.

Съездин ажылында 307 төлээ-лер болгаш даштыкы аалчылар — даштыкыны акы-дунма партия-ларын төлээлери, оларнын аразында СЭКП ТК-нын Президи-умуну кежигүнүгө кандидат В. В.

Гришля баштадыр СЭКП-ни төлээ-лери кижип турар.

ФКП-нин Тог Комитетинин өткөч илелетини ФКП-нин Чиянгине секрет-тары Вилле Пески кылды, чуртта экономикажик база политикажик бай-далын болгаш партиянын сорул-дарынын дугайын ол тодаргай чугаалаан.

ЛАЛ БАХАДУР ШАСТРИНИН ТУРАСКААЛЫН МӨНГЕЖИДЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫ

ТАШКЕНТ. (СЭТА). Индияны Ташкентке мезаан премьер-мини-стри Лал Бахадур Шастрини ту-раскаалын мөнгөжилер талазы-биле хемчеглер дугайында Узбек ССР-ни

Ташкентке тураскаалыг а Ташкент декларацияны ат салды-ган Узбек ССР-ни чазанын ба-рыяны дугайын ол тодаргай чугаалаан.

ОРГАНИЗАСТЫГ АЖЫЛДЫ БЕДИК ДЕННЕЛЧЕ

Хоорайны 129 партия эге организацыйларындан келген делегаттар болгон конференцияга чалаткан партия актив республиканын хөгжүмүн театрынын уагу аалын долдурушкан. СЭКП хооромунуң от-төттүгү үш иштинде чогулду келген ажылынын дугайында илеткелди партия хооромунуң бирги секретары ш П. Т. Киселев кылган. Үк илеткелдин талазы-биле 19 делегат санаа берген.

Хоорайны политиктиг, хөй-ниити болгон экономиктиг амдыралын удурутууну методун баса стилин сайыраптайгылар талазы-биле чамдык практиктиг хемчеглер алдынан конференцияга делегаттар. СЭКП-нин XXII съездинин, СЭКП ТК-нин октябрь, ноябрь (1964 ч.), март, сентябрь (1965 ч.) пленумдарынын шийитирелери амдыралга боттан-дырышкан, уаус ажыл-агыйына, культура тургузушунуң удурутууны СЭКП-нин Кызыл хооромуң алаан экижиктен. Оон түнелсинде хоорайны бугурулге черлери нийти продукцияны бугуруп удурушун 1964 чылда-да, 1965 чылда-да ажыры куусеткен. Чеди чыл планын локтааткан хуузазындан ийи ай эрте куусетип алган. Чонуну материалдыг болгон культуруту амдыралын улам экижи турар.

Ажыл-агый, культура тургузушунуңуңа хоорайда партия эге организацыйларынын ролу белеэн. СЭКП хооромунуң кол даанып ажылдар куужу ол болуп турар. Эки ажылдыг парторганизацияларын бирги чижэнегге электри станциязынын партия организацыйын (секретары ш Григорьев) илеткелди алаан болгон оон дуржулгазын чугаалаан. Мында 35 коммунисттерин болгон партия кижигуннегге кандидаттарын 23-жү шутт-ла бугурулге чектеринде ажылдап турар. Олар шуттуу-ла бугурулушуну мураккап турар.

Парторганизация партия хуралдарын угуугу чымчаларын, станциянын бугурулге ажыл-чорудуга-зынын, коллективтиг кижизилдиге

аанын айтырыгларын ол хуралдарга чугаалажып келген. Чартыкчы болгон чогадыкчы санааларыг уагу кичээлге салып турар. Оон илеткелди киржикчилери база-ла коммунистер. Маака эртен чылын 36 чартыкчы санааларын бугурулге ажылдаан. Ол база ортумаа-биле 29,9 мун рубльдин камнаалыгын берген. Москвачыларын болгон ленинградчыларын улгери-биле камнаалга дээш демисел мында улам күштели берген.

Партбюро күш-ажылдын сагыла-чүрүмүн быжыгаларына, коллективтиг кижизилдиге, социалисттиг чарышты организацыйыга профэвеле, комсомол организацыйларынын ролун көзүргөн болгон бо талазы-биле оларын ажылын башкарып, оларга даанып ажылдап турар. Партия организацыйынын шак мындыг организацый ажылы бугурулге чединшиктерин быжыгаларына болгон эстүрлеринге эки салдары болгон. Станция электроэнергия ажылдап удурушунуң планын 106,9 хуу куусеткен. 1 рубль бараным продукцияга чарылга 52,5 копеек болгон (оон планда көргөни 82,8 копеек). Пландан ажыры 18,2 мун рубльдин ортузун кирип алдыган.

Ынчалза-да чамдык партия эге организацыйларынын дайынчы аргамы, илеткелди чоруу чеди алдындай турары конференцияга иле-орун. Олар бугурулуге ажылдар чорудугузын экижидерине чоруу салдар чедирбей, кижилер-биле кошкак ажылдап турар. Маака чижэ кылдыр тугуруу алаануун (секретары ш Бердов), эрт комбинатынын (секретары ш Дукетер), авто-сентеге алаануун (секретары ш Станиславский) партия организацыйларын илеткелди алаан. Ол коллективтер бугурулге планын куусетпей, хөй-хөй продукцияны төрөн чуртка чедир бербей турарлар. Уагу-Хем-нин ийи ажыл-агыйын, пиво алаануу продукциянын ассортимент талазы-биле оналдааларын куусетпез. «Ты-

на тууду» трезинин дуулаар бугурулгелер комбинатынын, Уагу-Хем-нин ажыл-агыйынын, хлеб, пиво, септелге заводдарынын болгон эрт комбинатынын багыт шынарлыг продукциялар бугуруп удуруш турар фактыларында мында партия организацыйлары энтелжиг турарын конференция буруу шаап көргөн. Партия-организастыг ажылдын кол уладдыгышкынын экономиктиг ажыл-агый, бугурулгелеринин экономиктиг көргүзүлгелерин, ортугалыг чоруун бедирлерин угаддырар дугайында чугаа бо конференцияга база болуп турган.

Хоорайны автоажыл-агыйлары 1965 чылда четпес ажылдаан. Олар чук сөөртүлгелерин планын куусетпез. Пландан ажыры 40 мун тонна чук сөөртүр даан социалисттиг хуузазын кууседиринден туржук, 245 мун тонна чукту чедир сөөртпез болгон.

Хоорайны кол тууду организацыйы — «Кызыл тууду» эргелелин (начальниги ш Набоков, парт-организастыг секретары ш Коганков) четпес ажылында чөптү шүгүмчүлөдөргөн. Тууду-монтаж ажылдары чыл планын эргелеч чугаа 75,9 хуу куусеткен. Эртен чылын 140 орунуг уруулар садын, 187-ти болгон 24-ку кавалардарынын котелдери, суг дамчыдылганынын башына, кол соруудуку станция, хууза алыр радиостанция, республика-ауузуң салды базазынын тууду ажылдап кирбес. Туудугу мате-риал-техниктиг хандырылганы дика четпес. Коллективтиг ботунда бар кураамдарын үр-түнелдиге ажы-лаарын эргеледин удуруткуларында, партия организацыйы-даа чеди албаан. Мында кадрлар-биле ажыл багыт тургустунган. Эртен чылын план багулар 115 ажылчынын мергежили бедир тургаш, чугаа 22 кижини өрөткен. Ажыл-агый-туудуларынын ортумак раарыда 2,9 турган деп планнаан турда, мында 2,6-ла бооп турар. Кадрлар-нын ажыла доктаавас чоруу 1964

чылымындан ийи катап өскөн. Чыл иштинде 297 кижиге ажыл шыгы үс-көн. Ол база ажыл шыгыга 1679 кижиге-хуу чидирбей болганы ол. Коллективте партия, профэвелед организацыйларынын херек кырында организацый ажылынын четпез деп чүве ол-дур. № 62 көжүр чорутуу механизастаттынган колонна (начальниги ш Гинюмов) тууду талазы-биле оналдааларын база-ла куусетпез. Мында партия организацыйы (секретары ш Кудряев) организацый ажылды дика кошкак-кан. Бугурулгенин ажыл-чорудуга-зына хөй-ниити организацыйларынын ролун көзүргөн. Профэвеледин тууду комитетинин даргазы Георгиевский боту арагалып, чурум уруп турган, сөөлүндө кээп «болу-нуң күзели-биле» ажылдап увер ужура таварышкан.

Хоорайга кижизилдиге ажылдарын экижидеринге угадган айтырыгларын делегаттар конференцияга көдүрүп турган. Сөөлү үеде № 1, № 3 АТА-ларда культура-массалыг ажыл алаан экижиз. Ылангы № 3 АТА-да чук клубту туткан. Кес-кү агитацияны эки делгез. Клуб-ка чолочаларын дыштанылга ке-жээлер, артистер болгон чолоча-лар-биле ужуражышкылар уруу-чу болуулар, коллективтиг кинола-ры болгон театрга баары мында чач-чыл болу берген. Мычарга рес-публицан, «Кызыл тууду» эргеле-линин, Хөй-ниити чорум-чурум камгалаалынын министрствозунуң клубтарында культура-массалыг ажылдар чоруйай турары конфе-ренцияга четпес деп санаттыган. Республиканын хөгжүм-шия театры-нын чогадыкчы ажылы, коллектив-тер-биле харылаанын экижи турга-да, театр коллективинин ботунда кижизилдиге ажыл ам-даа кош-как, артистерин аразында амораль-дыг үүлгедигер уруулуевышкан турар.

Политиктиг өөредилгенин ужу-дузын чамдык удурутку эштер-боттары безин үнелен көрбөй ту-

рар. Уагу-Хем ыяш ажыл-агый че-ринин начальниги ш Башкирцев эртен чылын калаа-даа өөрнөмө, а бо чылын политиктиг өөредилгеге ам-даа эгелес кирбес. Шак ыяшты өске-даа удуруткуларын конферен-цияга алаан. Ажылчы чоннар орту-зунга агитация ажылын күштелди-леринин чугулазын илеткелди-даа, санал берген делегаттар-даа база-ла онзаалп чугаалап турганнар.

Коллектив бугурунуң эки ажылын мында кижилер, кадрлар шийтирел-терин бугурунган, ол кижилер-биле организацый болгон кижизилдик-чи ажылдарын күштелдирерин СЭКП-нин хооромундан-даа, хоорайда пар-тиянын бугу эге организацыйларын-дан-даа конференцияга негиз.

Партиянын хоорай комитетинин, оон бугурунуң болгон секретары-а-зынын бугурулге черлери, олар-нын партия организацыйларын уду-рутуу талазы-биле ажылынын прак-тиказында уагу четпестер барын де-легаттар шүгүмчүлөп турган.

Ажылдын ханымынче кирбес, четпестерин боту турарынын чыл-даагыларын илеткелди, шийтир-елерин кууседерин энтелге чедир контрольдаас болгон органи-заствас чорук—хоором бугурунуң ажылынын бир эң-не четпес талазы ол—деп, «Тына тууду» эргеледин партия организацыйындан келген делегат ш Коганков шүгүмчү-лөдөн.—Хуралдар болуп-ла, шүгүм-чүлөжү-ле турар бис. Тууду дуга-йында айтырыгын хооромунуң пле-нумырында-да, бугурунган-даа үр-гүлчү чугаалажып келди. Мычарга байдал ам-даа экижибей турары-нын ужуру чүл дээрин толдарым, тууду эргеледин, мында партия ор-ганизацыйынын ажылында прак-тиктиг дуа көрүзгө херек. Уагу-чу арга-биле телевидение төвүнүн база бир шкolanың туудун чорудар деген эгележикни чүге соксай бергелди? Тууду бугурунуң ажылы экижи-бей, тууду тууду-биле четпес хандырбай турар-дыр. Хоором бугу-

рунуң кижигуннеринин, аппара-тынын ажылдакчыларынын херек кырында организацый ажыл-чору-дугазын экижидеринге угаддырган ол саналды өске-даа делегаттар дет-кип турган.

Коллективтерин иштиги амды-ралыныч кирер, материалдыг чүү-лөдөр бугурун, чаагай ажыл-херек-терин кылып турар кижилер дуга-йында сагыш салышкынын СЭКП хооромунуң, хооруккусмонун хун бугурулге кичээлгенин төвүгө тургуз дээрин делегаттар-даа са-налдаан, ол дугайын конференция-нын хуулап алган доктаалында-даа бижээн.

Чонун хергелелин бурун хан-дыр аргалар бисте бар—деп, гор-по даргазы ш Мажов бугурулчү чуга-лаан. Ынчалза-даа чук магазин-нер туудуларын солгаралдып тура-рынын ужуру чүл деп айтырыгын ол тургускан.

Слесарьлар болгон моторис-терин кылганын барымдаалар ажыл телевидение кирген сөөлүндө, олар боттары-ла «сөптөр, эдер машина-лыг кижиге кымал?» деп, айтыржып маанажып турар апарган болгай. Өске септекилерин көрүндө: кылдыр ажыл дээрге эндирер, септелге ма-наан—анаа турар машина чыс-каалышкан турда, а олар дүште-даа чок талаар олургулар! Чүге дээрге, олар олуруп-олуруп чоруй-даа бара, күш чедер шаа-биле ажылдаш-даа чана берсе, демей-ле — доктаамал шалынып болгай. Мычарга ажыл телевидение бо бир демей эвес чо-руу, оон ажык чок талазы бугуру-лушун нийти сонургалына хора че-дирип турар. Мычарга ажылдакчы-ларын өске кезин база кылганын барымдаалар ажыл телевидение кирерин көрөй келген — деп, №1 автоажыл-агыйдан келген делегат ш Бев дика солун саналды кылган. Ол ботун чолоча коммунист боту-нуң коллективинин экономиказын

көдүрер дээш сеткилинден ханы са-гыш човап турары илден:—Абба-кан-дан безин сөөртүр алыр дээш чезе бээрге, ону куттутуру алыр дээш 3 шак маанар, а орук бижининге аян-нын сүргей — 27 минута болган деп каар, ол шактарда кайнаар чор-дун дилин дээшгиз. Ажыл-агыйлар ол баазалар-биле автомашиналарын чүдүрер, дүжүрде саалашкын кылбазын ыяк дугуруш алыр бола-за эки. Партия, совет организа-рдаа — Кызыл аразынын оруун дугура чолочагыларын амдырал-хандырлыгында хамаарышкан ай-тырыгларын хөй удаа көдүрүп кел-ген бис. Байдал черле экижисе-төөн. Ылангы Араданга столовая чемини шынары багай. Олче база катап кичээлгелден салып көөрүн дилеп турар бис—деп, ол чугаалаан.

СЭКП Тына обкомунуң бирги се-кретары ш С. К. Тока конференция-га сөс алган, партия эге органи-зацыйларын быжыгаларын, комму-нисттерин илеткелди чоруун, аван-гардчы ролун бедиринин чугула-зын онзаалп айткан. Бугурулге коллективтеринин иштинге, ажыл-агыйлар, организацыйлар, хоорайлар аразында социалисттиг чарышты, коммунисттиг күш-ажыл дээш шим-чазыктын организацыйын күштел-дирбешкан. Хакас автономнуг об-ласты-биле чарышты чак беш чыл-да эки уламчыларын оратор санал-даан. Электри энергиязынын, тууду материяларынын, бугурулге кура-выларынын камнаалга болгон бу-рун ажылазы дээш, бугурулге пла-нын ажыры кууседир, күш-ажылды бугурулгелер бедир, продукция-нын бот-уезин чигидир, пландан ажыры ортуга дээш демисел социали-сттиг чарыштын кол лозуну болган турарынче, социалисттиг хууза-дерин кууседерлерин мындаа че-дип алырыны кичээлгенин оратор угаддырган.

Конференция делегаттар шийти-пирин хуулап алган.

Профэвелед организацыйа-рынын амдыралындан

Ажылчынын комитетинин ролун улам бедидер

СЭКП ТК-нын март пленумунуң шийтирелери амдыралга боттан-дырышкан. Биг-Хем районда «Өкө» совхозтуң ажыл-ишчилери эртен чылын мал ажылынын тала-зы-биле дээр түнүлдериин кел-ип алган. Чылаа, бола малдык болгон хаванарын баш санын өстүрер план илтиз-биле ажы куусетпез. Ынчалган өкүлчүр чеди чыл планынын сөөлү чымында күрүне-ге 15 тонна ээти, 80 тонна сүттү, 30 центнер дүктү пландан ажыры саткан.

Үстүнде эки түнүлдериин совхоз-туң ажыл-ишчилерин чеди ал-дырында ээшес эвес ролду профэ-веледин ажылчынын комитети бол-гон чер-чер комитеттери ойнаан. Мал ажылы хогжүдере болгон оон продукттуу бедирлерин профэвелед кижигуннерин кир-жилдигин дугайында айтыры-ларын хуралдарга тургузуп келген. Ол мынан малчыларын, бирги эөлөгө кадарчыларын, хойжу-ларын, сааччыларын, хаван бо-логаш куш ажылчыларын амды-рала-чуртталганын илеткелдерин хандыр талазы-биле ажылчынар комитети чамдык хемчеглерин бот-тандырган.

Совхозтуң ажыл-ишчилериниң культуруту негедерлерин ханды-рылгыч угадган чамдык ажылдарын профэвеледин ажылчынар комитети база кылган. Совхоз төвүгө болгон салбырларга кино көрүлдөр алаан экижиз. Культура бажыч-нын чанынга бот-тыныгыр уран чүл бөлүмүн организастан, оон киржикчилер боттарынын концерт-терин, шпидерин ажылчынарга көргүзүп турар апарган. Профэвелед организацыйынын инициативасын багуар совхоз төвүгө дегем кат-току дерин кылган. 1966 чылдын бугурулге совхозтуң амияктары-нын удуз бал-маскарды, а оон соол-до шкolanың чыгыш багыда ол чак катокка болгон.

Ындык бола-даа, совхозтуң ажыл-чынын комитетинин амдылында удуз четпестерин барын, совхоз бугурулгезинге, ажылчыларын ком-мунисттиг кижизилдигенин херээ-ге профэвелед организацыйынын ролунуң амга чедир чавыс болуп турарын демдөгөвейн барып бо-лас. Ылангы ажылчынар ортузун-га социалисттиг чарышты, оон дээш хевир болуп коммунисттиг күш-ажыл дээш шимчээшкенин калбар-тырынга профэвелед организацыйы көсүк ролду ойнавай турар. Мал-чынар, механизаторлар, тууду-гулар ортузунга социалисттиг чарыш-ты ажылчынар комитети болгон чер-чер комитеттери амга чедир бугу-зут организастанган. Совхозтуң хой-жуларынын барык ортаа кезин 1966 чылда чук хойга онааштыр калп ху-рагалы доруктуларын, хой бугу-рулгелен чексиз килограмм дүктү кыр-гырып тодаргай бибес болуп ту-рар.

Салбырлар, фермалар аразында со-циалисттиг чарышты бугу-хевир ба-рымдаалан чарган-даа болза, оон түнелсин удурубей келген. Ол ыш-каш сүт-баран фермаларынын саанчыларынын хүнде, чеди азы он хонукта саткан сүдүнүн түнелсин удурубей турар. Фермаларын хөй нуруузада көргүзүт салбыраларын амга чедир организастанган. Комму-

нистг бугу-биле ажылдар, чурттар болгон өөрнөп дээш патриоттук шимчээшкын совхозта ам шутт со-саан. Чкаловка сүт-баран фермазы ийи чыл бургунаар коммунисттиг күш-ажылдын дээш чарышка кир-жин эгелеэн турган, а ол чаагай эгележиктин амгы үеде утундурган.

Малчыларын зооветеринардыг, тараяжыларын болгон механизаторларын агротехниктиг мергежл бедир өөредилгенин кичээлгенин амгы чынынар комитетин, оон даргазы ш Селе-нев салбастан. Оон түнелсинде совхозтуң амгы-иш-чилерин өөредилгенин он чамас дө-неде чоруу турар. Ол ышкан профэвелед организацыйынын амгы массалыг ажылы четпес чорутту-гун ужурунда совхоз амгы-иш-чи-ларын барык 30 хуузу ам-даа профэвелед кижигуннерин кирбес. 1965 чылдын дугурулге механизатор ортузунга массалыг тайыл-быр ажылын чорутпаан түнелсин-де профэвелед кижигуннерин чачыс-даа комбайнер, тракторист, чолоча-ч хууза аалдымаанын маада чижек кылдыр айтыр херек.

Ажылчыларын, хамыктын муру-нунда малчыларын амдырал-чуртталганын экижидер, оларын амдыралына таарымчалыг байдал-дарын тургузур херекке профэвеле-дин ажылчынар комитетинин ролу ам-даа чавыс. Малиновка сүт-баран фермазынын чамдык амдыралчыларын олар мыны амгы кышкы үеде үстүп, бажыч-ны-ны чымысатынган турда, амгы-иш-чилериниң херекке ала-бан. Ол ферманын саанчыларын сайгалга чырым чок карангы ка-жааларга амдырал, боттарынын бажычыларын керегин лампаларын ээкен турган. Инек кажааларына сайгылаан чырым кириер дуга-йында ферма амдыралчыларын чөптү негеделсин совхозтуң дирек-ция чери болгон амгы-иш-чилер комитети база-ла тоон көрбөс.

Совхозта культура албан чер-леринин амдылыга удурулганын профэ-велед организацыйы эргей бот-тандырып келген. Тон суурда бол-гон тус-тус салбырларда кодо би-блиотекалар номчүкчүлөр ортузунга массалыг амдылы чоруттай, ном-чулга конференциянын организа-стайын турар. Тарал суурда Чка-ловка база Малиновка сүт-баран фермаларында кодо клубтар болгон кызыл буулар сөөлү үеде орта амдылаастанган. Ол ышкан Аржан суурда дегем Культура бажычын амга чедир орта дерин албаан, ко-дэинин амгы-иш-чилерин чак-чаа чединшиктерге кыйгырган лозун-нар, плакаттар, транспарантылар, диаграммалар, 1966 чылда совхоз-туң амгы-агый сорулгаларын айт-кан социалисттиг хуузагелерин көргүзүлгелер культураның ол олаан-да ам-даа көзүлбөй турар. Спорт-туң мында дегем азы шутт амжы-дал чок, довура-доозунга хөме азы берген.

Ажылчынар ортузунга лекция пропагандазын, масса-политиктиг амдылы чорударына, келден амгы-иш-чилериниң культуруту ам-дырал-чуртталганы дээш демисел күштелдирерин профэвелед ор-ганизацыйынын ролу барык чок. Ха-рын-даа, кажан совхоз төвүгө лек-ция азы илеткел болгонда, амжы-чынар комитетинин даргазы ш Селе-нев боту безин келбес тава-рылгалар турган. Совхозта партком (секретары ш Смирнов) профэ-веледин амгы-иш-чилериниң комитетинге партияны удурулганы ыракта че-тес хандыр келгенин демдөгөв херек. Совхозтуң экономиказын дүр-ген көдүрүлгеге, амгы-иш-чилериниң коммунисттиг кижизилдигенин күш-тедирерин профэвелед организа-циянын ролун улам бедидер чугула.

А. ДУРЖАА.

ХЕРЭЭЖЕННЕРНИҢ КИРЖИЛГЕЗИ-БИЛЕ

Коммунист партияның улаас болуп XXII съездинде телептиг ужуражыр дээш Тожунуң херээж ажыл-ишчилери амгы-агый болгон культура амдыралын сайырады-рынга илеткелди киржи турар.

Колхозтарын мураккач саанчы-ларын эртен чылын боттарында бы-жылган инек бугурулгелер 1000—1430 литр сүттү сатканнар. «Совет Тына» колхозтуң мураккач саанчы-ларын Кол Ажыма, Баран Хувааска, Баран Бораан, Кол Кал, хойжулар Шимит Маткар, Сундуй Бариза бол-гон инек кадарчы, республиканын алдарлыг малчыны Шей-Сүрүн Сай-натпаа олар онаашкан амгылыта-бек көргүзүлгелер. «Совет Тына» колхозтуң инек кадарчы Баран-Ханды он беш чылда инек ка-дарчы келген. Ол чылын-на төрүр 100 инеги онааштыр 95-тен өвөш» эвес ине аяларын ап кел-ген.

Эртен чылдын акыры сезонунда амгы-ишчилерин олазы хөй болгон. Бо-нутуга амгылы херээженнерин илеткелдиг киришкенин демдөгөвс аргажок. Районун колхозтарында 19 херээжен амгылы тайгага ат-тандыган. Оон түнелсинде 4184 дин, 10 кижиге-олазын бооп чанып келгенер. Аңчылар А. Держай — 581, Б. Очой — 530, К. Дуктүшпен — 353, «Май 1» колхозта 55 карыг А. Чкай — 516, А. Чылчын — 322 диния тус-туста алдурткенер.

эртен чылын 11 классты дооскан амгы аңчы Д. Елена дуржулгалыг аңчы убааларында чылда кабайы, 268 диния, 2 кишти алдурткен.

Чонун культура амдыралын экижидер талазы-биле чамдык хем-чеглер алдыган. «Совет Тына» кол-хоз капитал туудунуң чыл планын ажыры куусеткен. Фермаларда саан-чылар чурттаар 8 бажынын, 2 кы-зыл буурун туткан. Колхозтарын төп сүт-баран фермалары болгон колхозчуларын чуртталга бажына-ры электри, радио-биле хандырты-ган. Колхозтар төптеринде клубтар, библиотекалар, турум кино урулчу амгылы турар. Район төвүнде куль-тура университети ажиттыган. Оон дынакчыларын музыка, уран чору-ла болгон өске-даа культура тема-ларында лекцияларын доктаамал динияп туралар.

Тоора-Хемде культура бажынын уран чүл бөлүмү (уудуругуу Но-сова), «Совет Тына» колхозта уран чүл бөлүмү (уудуругуу А. Оюн) ыра-уакта малчынарга аалдып баарын урулчулук, солун концерт-терин каш удаа бараалаткан. А. Оюнун уаурун уран чүл бөлү-гүмү С. Токанын «Тонгүр-оол» деп шимин 6 кезек черге көргүскөн.

Районда 3 интернат бар. Мында 233 урулар куруненин дол хандырыл-газында. Мында 50 орунуг уру-лар садын туткан, амгылыда кир-ген. Суур бугурулге тускай божу-

дуга өрөдиги амгы салбырлары амгылып турар.

Район төвүнде херээженер чөвү-лелеринин инициативасы-биле: я-зы-буру темаларга кезээлерин ор-ганизастан келген. Чижээлде, Ада-чурттуң дайыннын киржикчилери-биле ужуражылганы, азы-чемин, даараан хертерин делегелерин база чак торуттугун уруларын херечи-лелин тыпсырын организастан кел-ген. Херээженерге чеген чогаалын кезээдин эртирпир турары солун. Анаа номнарны делегелерин база ор-ганизастан турар.

Эртен чылда чон ортузунга кижизилдиге болгон культура-массалыг амгылы экижидер сорулга-биле 30 херээжен лекторлар 82 лекция ном-чаан. Бисте бижик билбес херээ-жен колдуунда чок. Бижикти би-че билдир 23 кижини тус-тус культ-армейжилерге быжылган.

Ажыл-агыйын кол адырларына херээжен чонун киржилгези бар-даа болза, колхозтар төптерин, сүт-баран фермаларын чалгайжыр амгылы колдө Советтерини бажы-рыкчы ролу кончут четпес.

Г. ДАШ-ООЛ.

СЭКП Тожу райомунуң херээжен-ер ортузунга амгы чорудар кил-дизинин эргелекчи.

XVIII партия конференциясындан соңгуткан СЭКП Кызыл хооромунуң составы

СЭКП КЫЗЫЛ ХООРМУНУҢ БЕЖИГУННЕРИ:

Александров В. П.	Демченко В. И.	Омеленчук В. Д.
Алдын-оол А. А.	Забоев Л. А.	Пашкова А. И.
Алдын-оол Х. С.	Засов В. Н.	Саянча С. Б.
Борисова З. Ф.	Зимин А. А.	Стародубцев Ю. П.
Борбак-оол А. С.	Ильин И. А.	Савичев С. П.
Бегиз Ф. Д.	Киселев П. Т.	Саганов А. Т.
Бичелдей И. С.	Красный С. Х.	Салчан М. С.
Байкара Т. И.	Нудажин С. В.	Сандык А. С.
Балуева П. И.	Киселев П. Т.	Толгар-оол О. А.
Бады-Саган Г. С.	Кристианов В. П.	Тамданай Ю. М.
Бегиз Д. О.	Коганков В. Г.	Тарна Х. Б.
Воронцова Т. А.	Коновалов Ю. Ф.	Тимин Д. Л.
Горбунова В. Я.	Лущинский А. Ф.	Тона С. И.
Горелов П. М.	Ломашев Р. И.	Филиппов В. П.
Гончаров Е. Е.	Монгуш Р. Ш.	Хертек З. Ч.
Гончаренко А. К.	Мажов М. В.	Чонсун С. К.
Дукетер Г. В.	Монастыршина Л. А.	Чимий-оол А. Х.
Добромислов В. Б.	Николаев Г. Б.	Ширпей Н. Д.

Саанчы биле бызаа ажаакчызы

Елена Серет-оол (солгой талазында) — саанчы. Сөөдү беш-алты чыдаа ооң алы колхозу «Кызыл тараачына», районунга хой улаа унуп, мурнакчы саанчыларын бирээни дитип келген. Эрткен чылын ол бир инектен-не 2380 килограмм сүт сагган, хүдэлдөөн-дөөн беш чүс ажыг килограмм хой болган. Еленанын дугайында «Кызыл тараачына» колхозтун партия организациязынын секретары эш Шынгыс-биле чугаалашкан биле.

— Саанчы ажыл оон бүгү чуртталгазы болган деп санааа черде ажырбас. Механизмизаа саада-даа болза, 33 инекти саар, оон ажаада, чегерилдөөн хайгаарар деп чүс ынгыт амыр эвес-ле болгай. Елена чеди чыл саанчылап келгеш, ажылынын аргазына ханылап кирип, хойну билдип алган саанчыларын бирээни бол-

ган—деп, секретарь бузуредип чугаалашты. Анык саанчыларын чыл бүрү өөредип, алган хүдэлдөөн ажыр күсөдип, фермада улусу контроль бодууну заргазы болгаш школада төрөлөр комитетинин кежигүнү хүдэлдөөн ак-сеткилдиг күсөдип турар коммунист Серет-оола Билелиг сүт-бараан фермазынын коллективни чоргаарлаан турар.

Саанчы Галина Хандыгай (оң талазында) бо-дур. Ол база-ла Билелиг сүт-бараан фермазында. Эрткен ажылдагы чылында ол бир инектен 1900 килограмм сүт сагган. Районун мурнакчы саанчыларынн көргүзүүн-ге четпес-даа болза, ол хун бүрү мергежиң ораа ажы-биле, малчынар ортузунга бедик авторитети-биле хүндүткелдиг.

Сөзү болгаш фотоу А. Нугуураакты.

БИИ-ХЕМ РАЙОН. МАЛЧЫН КОММУНИСТЕР

Конференцияга ону база мактаан

Хар-назыны улгалып, алданга чокшудай берген, оожум, даштыннан көргөш-ле томаанын — деп билдир, узун, кудугур дурт-сынын кижжи-би-ле районун партия конференциязы чалсарлап турар үеде ужурашкан биле. Оон алдын дем чаа-ла, конференцияга бир эш алап, мактап турду. Нийтинин малын өстүрүр дээш чүт-күлдүг ажылдап, партия организациязынын ажыл-херээнге илпеккей-лиг кирип турар дээш макталып чаалап алган ол.

— Конференция доостуру билек, дүне-даа бол, дораан чана тутуспур мен, хойм төрүп эгелей берген чүве. Бажында каадым чааскаан арткан, чаш хураганы-биле хал-бактанчып, холдөп-ле тур боор! — деп, демги макталып турган кижжи — «Өк» совхозтун Кошпайда хойжу бригаданын хойжу Михаил Сундуй сектини дүвүрөкөп чугаалады.

Коммунист оозу черле чөптүг: малчынын ажылында эң хары-салгалыг үе — мал оолдаашкыны келген, дун-хун дивес, амыр-дыш бер-бес бо ажыл ону «далаш» деп албай берген.

— Төрүүр хой маллап моон-биле ийн киш бооп тур мен. Эрткен чы-

лын 581 хойдан 592 хураган, бир хойдан-на 3,6 килограмм дук алдым. Илан күсөттинген чүве. Ийчалаа-даа болун боду мактанган херээ чок, ол түнелим шоолуг эвес болган. «Кызыл тараачына» колхозтун Сундуй-оол, Биче-оол сугларга деннежиш-тылаваан мен. Оларга арга-даа, күш-даа шыраак-тыр. Эки ажылаарга чедишкын чыл бүрү нежежир ужуру-дуг... — деп, малчын Сундуй чугаалады.

Кошпай бригаданын төрүүр үш кодан хойнун бирээни Сундуйда. Ам бригаданын кол кичээнгей олче угланган, чүгө дээрге төрүлгө баштай Сундуйнун колданынга эгелээр. Оларын үш бөлүккө тус-тус хувааган, оон эң чогуу — Сундуйнун. Хар бо чы-лын мында улуг болган. Ийчангай Сундуй хойларын эртен ойттар чегинге чедиргеш, ажаа ситен ийкейге азы ногаан чөм каап бергеш, олар эдөөн төттүр чип алырга, ам оларды-лып кириер. Оң соонда, харын дал-былап бээр. Эш Сундуйнун хуу дур-жугаанындала алгаш көөргө, оларды-дур мунуу чарында эдөөн чөм-герип алгаш, далбылаан чөмгө кириген хой ийи-бээр кылаштан-пас, далаш чок ойттап алды. Олар

оларын кайы-хамаап чок баспас, бот-тарынн шаг-шинээр-даа чидирбес. Ийчаар олардаккан хойларга алаа чугаалашкан. Эске эш-өөрү хойжу-лар-биле бир дөмөй, Сундуй хойнун кажаанын чаш хураганнаа хүдээп алыргаа белеткеп алган. Өрөөлчигештерин анылаан, оон иштинге хой, хураган чөм чир, суг ижер черлерин белеткөөн, бо кышкы хун-нерде хергелээр база курлавыр чөм-нин хөмчөөлүн тодораткан, малчын-га дуалажып ажалдаар сакманшич-терин быжыгалаан.

— Иланга оларын камныг, чөп ажылаар талазы-биле бистин хой-жу бригадада эки дуржулга бар деп болдар мен. Кошпай ол ийчаар оларлар чөм караргыже чедир хо-вуска четчир кылдыр планнаттын-ган. Чижээ, мээжинден эске ийн кодан хой апрелде төрүүр, оларын ийчан Кошпай даанга олардадыр,

инда арбын-даа, эки-даа ситен үн-генин билдир биле. Ийчалаа-даа ам бо хуннерде минералдыг чөм бисте чок-тур, ол чаш малга даа херектиг болгай. Дустан база бергелер тур-бис, оон дугайын берген бо дарга-ларга чугаалап-даа турдум. Мындыг бичин чединмес чүве билип бүгү ажыл-херекке моондак ужураштыра бээр-дир — дээш, хойжу Сундуй ажылаа четпестерин дугайын ийчи-каражак чугаалап олурду.

Оон-биле чугаалажып, оон ажы-лынын дугайын өскөлдөрдөн лык-нап көөргө, коммунист-хойжу Михаил Сундуй бодуну малчын хүдэлдөө-н — Төрөөн чуртка белек про-дуктулуг хойну өстүрүп бээр дээш сакмы аарын, сеткил дүвүрөп чо-рууру илден-дир. 1966 чылда тө-рүүр чүс хойдан чүс хураганын, бир хойдан-на 3,6 килограмм дукту алыр деп хүдэлдөөн ол алган. Хой чы-ларда партиянын болгаш Советтер-нин ажылында ажалдап чорган, ам назылап кырыза-даа, малчынын берге, харысалгалыг ажылында турар хоочун коммунист мынчаар бу-зуредип чугаалап турар:

— Калдыг-даа бергелер турза, хой малым дээш бүгү күжүмү бе-рип ажалдаар ужурул мен!

ТУСКАЙ ЭРТЕМНИГ СҮМЕЛЕП ТУР

ХОЙ АЖЫЛЫНДА САЙГАРЫП КӨӨР ӨЙҮ КЕЛГЕН АЙТЫРЫГЛАР ДУГАЙЫНДА

1965 чылдын түннелдеринден алырга, республиканын колхозтарын-га болгаш совхозтарынга 49280 баш шээр мал немешкен. Төрүүр 100 хой-га 1964 чылда 66 баш чаш мал оонажып турган болза, 1965 чылда 79 баш болган. Бир хойдан-на орту-маа-биле 2,07 кг дук алдынын тур-ган, 2,22 кг чедир өскөн. 1964 чыл-га денгээрде 1965 чылда нинти дук-гун чылааы 9 тонна ажыг болган. Ол-ла чылдарын денгээрде шээр мал 62 мүн баш хураанындала 57 мүн чедир, а оон чаш төлү 31,7 мүн баш хураан болза, 27 мүн чедир эвээ-жөөн.

Бо бүгү саннаардан алырга, 1965 чылда эдөөн чедириннен бар ымы-каш кылдыр кестүр. А чогуу херек кырында анализир көөргө, бо эки көргүтүлгө моон каш катап бедик болгаш турганынн бүгү аргалары болгаш курлавырлары бар. Респу-бликанын колхозтарында болгаш сов-хозтарында бо чылдын январь 1-де план суугаруу турза чогуу шээр мал-га 41257 баш четпес. Оон иштинеде колхозтар 26830 баш шээр малды чедир албаан, оон продуктулуу база бедивөөн.

Бо саналгалар колхозтарда бол-гаш совхозтарда хой ажылыныче ки-нозөй көчүгү суураанынын көсү херечизи-дир. Моон чылдагынарын алапты-биле илердип, республи-када хой ажылын жөжүлгөсүнө док-тар бооп турар мониторинг уу-туктарын хунун сонгаралап бол-бас айтырын кылдыр тургузуп чугаалашкынын өйү келген. Ажаа кол хамаарып чүдүлөр болза, чыл-дын на чаш төлдү чедир алдынмаа, шээр малдын чарыдагы болгаш хой-рамчаа эвээленин санында хой бооп келгени, алаа чогуу продук-цинын (дирин деян, немеле деян, дук) чедир алдынмай турары болур.

Тус чер уксаалыг хойларын 100 баш буруу-ле 104—105 хураган-ын бээр, азы 100-түн 4—5-жи ийн-төр, а хайна хойлар, малынга ийн-үш салгалын нарын дуктүг хойларынн ынычы-ла 120—130 хураганын бээр азы 100 хойдан-на 20—30 хой ийнтөр ужурул. Ам херек кырында чүт бооп турарга! 1964 чылда колхозтарга төрүүр 100 хойнун чүгө 76-зы оолдаан, а ар-гактары шуут төл бербөөн. Мынчап келгирге төрүүр 100 хой буруу-ден-не 34 хураган чедир алдынмаа-ны ол. Совхозтарынн 1964 чылда көргүзүү оон-лаа куду. 100 хой бу-руу-ден-не 70-ни төрөөн болгаш 70 хураганын 5-жи хураан, ийчангай төрүүр 100 хой буруу-ден 35 хура-ган чедир алдынмаа. Бо талазы-биле 1965 чылдын түннелдерин алырга, база-ла эки эвес. Республиккага ни-тизи-биле 100 хойнун-на 86-зы оол-даа, а 86 хураганын камгалап ал-дынганы 79 азы 100 хойдан-на 21 хураган четте алдынмаа.

Бо ужурутук фактыларга ийн чүт чылдаган бар. Бирээде, төрүүр хой буруу-ден четте оолдааын ту-рары, ийде, малдын чаш төлүнүн, хорал турары. Бо ийн чылдагыны алырга, тус черинн агаар-бойузу-нга хойнун уксаалыг экижидерин таарышпас деп маанилар калдыг-даа барындаа чок. Мурнакчыларын дур-жугааы моон балыктап турар: Төр-үүр нарын дуктүг хойлар ажаап турар Би-Хемнин «Өк» совхозун-

да Иван Кармы, Улуг-Хемнин «УТКА 25 чылды» совхозунда Төлүш Чаш-оол, Чөөн-Хемчинин «Чыраа-Ба-жында» Монгуш Чола, Тес-Хемнин «Чодураа» колхозунда Иван Данзын, Болот-оол Сырат, «Тес-Хем» совхозта Карма дээш, эдөөн хой хой-жулар төрүүр 100 хой буруу-ден-не 100-тен хой хураганын камгалап баш санынын хөмчөөлү-биле уксаа-жылытаны доттаамал чорудуп кел-ген болза хой малдын продуктулуу улам бедир ужурул. Мында четпес-тер кириген бооп турарыл? Кайы-лаа ажал-агыларда хойнун бонитров-канын кончүт шынар чок эрттирип келген, бонитровкаын көргүтүл-гөй суугаруу хойларын дугууну шы-нарынн айы-биле чогуу кластарга дуагери, ол колааннарын бистин байдалынын чарыдагы алыг шилип үскөн, оларын уксаалыг үн-дөөн кылдыр бөлүп мөөнээр бө-лаа тускай данзы-картошкаларга би-жирги, хойларын уксаалыг барым-даалап бузурдук кошкарларын эдержилгеге кириер дээш, оон-даа эске чугула хөмчөөлөр сөөдү каш чылдарда чорутуулары келген. Оон түннелинде уксаалыг, уксаа чок, теригин-даа, брак-даа шээр мал хо-лужа берген.

Бо ажалдарын мүн-не чүгээр чо-руу турар «Эгесге», «Өк» сов-хозтарда болгаш Тес-Хемнин «Чоду-раа» колхозунда уксаажылынын түн-нели чедиринин бооп турар. Амы үеде эдөөн хой ажал-агылар-да бирээни-ле 50—60 кг дирин де-янды, 5—6 кг дук бээр, азы 30—40 кг дирин деянды, 1—2 кг дук бээр-даа хойлар база холуй турар. Чамдык тускай эртемнигдерге уксаа-жыг малдарын даанзыма, санын, ажал-агыла бар бузурдук кошкар-ларын шынар-байдалын, дугаарлы-нын, кайы келгенин, хар-назынын, чүу уксаал дээрин харылап шы-лаас кижидер эвээш эвес. Мындыг харысалгалыг ажылдарын боттан-дырып чорутпай, дарын бүгү четпес-тер уксаажылында маанил тур-дар чорук окта шын эвес. Кол чүве чүл дээрге уксаажылыга ажылын быжыг холга ал, ажалдары болур.

Моон мунуна, 1958 чылда чедир Тыванын дуржулга станциязынга шээр мал уксаажылар талазы-биле 4 киж и составтыг салбыр, колхоз-тарга 3—3 киж и ажалдакчылыг дуржулга пунктулары ажаллап тур-ган. Оон-биле казы станциянын бо-дунга (Чалаанга турла) ортумаа-би-ле бирээни-ле 50 кг дирин деянды, 4,8 кг дук бээр 400 баш нарын дук-түг хойлар уксаалыг кошкарлар өс-түрүр тергинн коданнар турган. Кө-жиге ажал-агы министрствозу стан-цияны чаа черге көжүрүшөөн, ол салбырын уууткааш, ажылын соксат-кан, а уксаалыг хойларын эске ажал-агыларга тарадыпкан. Мын-чангаш бо хунге чедир станция хой-ажылынын талазы-биле шинчилел ажылы чорутпай турары-биле мо-ну кетип организастары шынгын не-геттенип келген.

Эргелелдерде болгаш чамдык ажал-агыларда нийтинин малынын баш санын өстүрүр, оон продуктулуу бе-линдер дээш бүгү күжүн берип тур-гускай эртемниглер база эвээш эвес. Ажаа зоотехниктер М. Мартын, М. Лайзаа, И. Петрун, И. Сувандин,

сууруну тургузар хөмчөөлөр база-ла куду деннеде артышмаан. Шээр малдын баш саны өспөй турар чорук оон чүксаалын сайыратпаанында, чөм-суурун чедиринде дээр хөмчөөлөргө сылап алгаш, оон уксаа-жыг ажалды база-ла ала-чайгаар-лаашкыныч кириген чорук чүдүл-дүр. Оол-ла алдынын турар малдын баш санынын хөмчөөлү-биле уксаа-жылытаны доттаамал чорудуп кел-ген болза хой малдын продуктулуу улам бедир ужурул. Мында четпес-тер кириген бооп турарыл? Кайы-лаа ажал-агыларда хойнун бонитров-канын кончүт шынар чок эрттирип келген, бонитровкаын көргүтүл-гөй суугаруу хойларын дугууну шы-нарынн айы-биле чогуу кластарга дуагери, ол колааннарын бистин байдалынын чарыдагы алыг шилип үскөн, оларын уксаалыг үн-дөөн кылдыр бөлүп мөөнээр бө-лаа тускай данзы-картошкаларга би-жирги, хойларын уксаалыг барым-даалап бузурдук кошкарларын эдержилгеге кириер дээш, оон-даа эске чугула хөмчөөлөр сөөдү каш чылдарда чорутуулары келген. Оон түннелинде уксаалыг, уксаа чок, теригин-даа, брак-даа шээр мал хо-лужа берген.

Бо ажалдарын мүн-не чүгээр чо-руу турар «Эгесге», «Өк» сов-хозтарда болгаш Тес-Хемнин «Чоду-раа» колхозунда уксаажылынын түн-нели чедиринин бооп турар. Амы үеде эдөөн хой ажал-агылар-да бирээни-ле 50—60 кг дирин де-янды, 5—6 кг дук бээр, азы 30—40 кг дирин деянды, 1—2 кг дук бээр-даа хойлар база холуй турар. Чамдык тускай эртемнигдерге уксаа-жыг малдарын даанзыма, санын, ажал-агыла бар бузурдук кошкар-ларын шынар-байдалын, дугаарлы-нын, кайы келгенин, хар-назынын, чүу уксаал дээрин харылап шы-лаас кижидер эвээш эвес. Мындыг харысалгалыг ажылдарын боттан-дырып чорутпай, дарын бүгү четпес-тер уксаажылында маанил тур-дар чорук окта шын эвес. Кол чүве чүл дээрге уксаажылыга ажылын быжыг холга ал, ажалдары болур.

Моон мунуна, 1958 чылда чедир Тыванын дуржулга станциязынга шээр мал уксаажылар талазы-биле 4 киж и составтыг салбыр, колхоз-тарга 3—3 киж и ажалдакчылыг дуржулга пунктулары ажаллап тур-ган. Оон-биле казы станциянын бо-дунга (Чалаанга турла) ортумаа-би-ле бирээни-ле 50 кг дирин деянды, 4,8 кг дук бээр 400 баш нарын дук-түг хойлар уксаалыг кошкарлар өс-түрүр тергинн коданнар турган. Кө-жиге ажал-агы министрствозу стан-цияны чаа черге көжүрүшөөн, ол салбырын уууткааш, ажылын соксат-кан, а уксаалыг хойларын эске ажал-агыларга тарадыпкан. Мын-чангаш бо хунге чедир станция хой-ажылынын талазы-биле шинчилел ажылы чорутпай турары-биле мо-ну кетип организастары шынгын не-геттенип келген.

Эргелелдерде болгаш чамдык ажал-агыларда нийтинин малынын баш санын өстүрүр, оон продуктулуу бе-линдер дээш бүгү күжүн берип тур-гускай эртемниглер база эвээш эвес. Ажаа зоотехниктер М. Мартын, М. Лайзаа, И. Петрун, И. Сувандин,

М. Сметанина дээш оон-даа өскөдө-ни кирип болур. Чалаанга, Кы-аалын уксаажылыга станциялары, Көжээ ажал-агы министрствозу көздө тускай эртемниглерге ка-ндыг-даа арга-суме, дуза чедирбей турары хомуданчыл. Министрствозга 1958 чылда республика уксаажы-лыга ажылын харылаар 9 киж и составтыг чөвүлө тургустунган. Оон ажылы мынчага чедир көзүлбөөн.

Республиканын мал ажылында эң чидиг айтыргаларын бирээни оон быжыг чөм-суурун кыштын оон-да-4—5 айларынга четчир кылдыр ха-дырары болур. Мал чөмнүн кур-лавырлары республикада бүгү мал-дарын кышкы үеде шуут тургузу-азыраарыга бүрүн четпес болбай-аан. Ийдыг-даа болза, шээр малга херек кырында чарылап турар мал чөмнүн хөмчөөлү кончүт эвээш. Ийчангай эске малдын чөмнүнге хергелер турар мал чөмнүн кам-нап алыр болза, шээр малды немеле чөмөр-биле азыраар арга бар. Мын-чангай, хой малдын баш санынын өспөй турары быжыг чөм-суурун чедиринде, олар-бедиринин кы-зызында дээр чылдагынарга ка-ндыг-даа барындаа чок. Мал чөмн и малларга чүзүн аайы-биле хуваа-наан, оларын кыштарга баш үзүр өстүрүп белеткеп алгаш, камнагалыг ажаллаар болза, мал чөмнүн кур-лавырлары бисте четчир. Чамдык чылдарда улуг хар чаап, келергей соок боо бергенде дээрден эске, хой чер олуунга черге азыраар мал-ла болгай. А оларлар дээр республика-да 4 млн. гектар ажай болгай. Хой-ларга чыгыс кажаалар, малчынарга чуртталга бажынарын бисте ам-даа четпес. Малчынар ортузуна орга-низастыг ажыл, малчынарынн ажал-таверинин экижигишпаан, оларын материалдыг соонургалын бедир ажал-база-ла чыгып каап турар. Бо четпестер кымынын буруу-биле болуп турарыл?

Колхозтарда, совхозтарда-даа, эр-гелелдерде, министрствоз-даа пла-ноныктарын, экономистерин бот-тымынн инициатива чөм көзүл-бөөн! Моон ужуру база-ла уурут-ганын, организастыг ажылын чөм-төзүнө-дир. Ийчангай шээр мал ажылында бар четпестерин чалыла-ры талазы-биле ажал-агыларын уу-туктарынын, тускай эртемниг-лерин бот-ботынгыр, илпеккейг ажал-чорудугааы негеттенип ту-рар. Мал ажылы чөм хуу ортугалыг болууларынын бүгү хөмчөөлөрн практиктиг ажал-ин-биле холбап, мурнакчы дуржулганы дөткөншөөн, оон мал ажалдакчыларынн орту-зуна негеттерин хунун чүтүла айтырын кылдыр көөр херек. Мур-нуна чалдыг-биле негеттерип тур-ган социалист чарыш, экономик-тиг конференциялар, арга-дуржул-га сөзүшкүнаары, чурт иштинин об-ласты, крайларынын ажал-агыла-рынче эскерсинаар, республиканын бүгү хойжуларынын хурады дээш эске-даа массалыг ажаллар сөөдү уеле ховартаан. Ам соулга чүл дээр-ге, хой малдын баш санын өстүрүр, продуктулуу бедир дээр эртемниг болгаш практиканын өөренип алыс-канчыг чүдүлдерин шингээдип алыры болур.

И. Кызыл-Оол, ветеринария эртемнигнин кандидаты.

Кыш таглаашкын — дайынчы фронт

АГААР-БОЙДУС КЕЖЭЭЛЕЗЕ-ДАА

«Чодураа» колхозтун девискээ-ринде бо кышын хар улуг дүшкөн болгаш хат хөртүктөп каапкан. Мал ажылында берге байдалы таварыштырып келген. Ийчалаа-даа колхозтун Чодураа салбыры кыштаглаашкында багай эвес бе-леткегенин-биле бойдустун таварыштырып келген берге байдалын ажай эртип турар.

№ 2 хойжу бригадалын мал-чынарынн кыштагаларында си-ген, ногаан сула дүжүртүнгөн. Бөдүүн-даа болза, чаш мал хүдээп алыр кажааларын белеткөөн. Ку-жуг кошкан 300 ажыг хойларын тургузу азырап турар. Ол ымышан № 1 хойжу бригадалын кыштаг буруу-ден ситен, ногаан сула боо-гар чүмиза дөөн чижиктиг чөм-нер бар. Чаш мал кажааларын

чылдыр плиталарын кылган.

Эрткен ажал-агы чылынын түннелдерин болгаш амыр соура-галарын чугаалашкан бодурулге хурадаларына бригадирлер, фер-малар эргелдешкелер, малчынар бо кыштын байдалын онза сезик-тиг кылдыр көрүп, малды менди кыш ажыларыне бүгү күшү салып, кижжи буруу бот-хары-галганы бедилери чугула деп дем-гелеп турган.

Бригада буруу-ден ында бай-далды көрүп, дуза чедирери-биле баштаар черинн кежигүнерин, мал ажылынын тускай эртемни-лерин быжыгалаан. Автоматина-ларын, тракторларын бригадалар-га быжыгалап берген болгаш тра-ктор далбылларын үндүргөн. Чаш мал ажаажырында дузалажы-ры

биле хойжуларже колхоз төвүндөн баштайгы улаада 26 сакманшич-терин үндүргөн.

Кыш ам-даа орту кирбөөн. Оон мал ажылында айымалыг үеи бистин мунуу-вуста болгай. Ий-дыг болганда, бичин-даа оожу-р болбас. Мал чөмнүн арт-кан айларга хуваап алгаш, кам-нагалыг чарыгдар, оларларынн харын далбылдар, кажааларынн иштин кургак тургузар, чаш ху-раганын сакман аргаа-биле доруктур дээр хойжу-даа, сак-маншич-даа буруу онза хары-салгалыг ажаллаар ужурул.

Ч. ДАЖЫВАА, салбыр эргелдешкелери.

КАРА КЫШ ТУРБУШААН

Барын-Хемчик районун «Шекээр» совхозунун девискээ-ринде ам-даа хар чааган. Мын-дыг кайгамчыктыг кара кышты аныктар хамаан чок, улуг на-зылдар бөзүн үр үеңи иштин-де көрбөөн болдулар.

Мындыг кара кышта мал кан-чап ажыраары, күсүк хөвөөр кыш ажыры ол-дур деп кымы-лаа ы-чаар боодаттылар. Херек кырында ымыг эвес. Чүгө мал эвес, чер-нин дирин амыганын бөзүн суг чокта чурттап шылаас болгай. Малды бир-лаа хонукта суг чокта турары берге. Ийчангай кара кыштын мал ажылында улуг ур-жуу — суг чок болур.

Мындыг болганда, сугдан ырак

одаларда колааннарже суг сөөр-түлгезин организастары — кара-чигис арга ол аларган.

Совхозтун Каткылыг, Дулаан-Кара, Улуг-Хая, Шымаа дагалары-да малчынарынн шээр малын сугтары-биле 6 автомашинаны, 2 телешкалыг тракторларын бы-жыгалаан. Бо транспорт-биле эр-тен чылдын ноябрыдан бээр суг-ну, дошту малчынарже сөөр-түп келген. Суг сөөтүкчүлери-нин аразында Олобай, Дары-Хе-рел, Дөгей болгаш оон-даа өскө-дөр Ак-Довуракта электростан-циядан ийг сугну, Хемчиктен дошту алыр, хүнде ийн чедир рейсти кылап тургалар. Боларын чүгө малчынар эвес, хойлар ба-

за уткуп ап турар апарган. Ма-шина аалче чокшудулап олурда, оон даажын ынынааш, азы кө-рүп кааш, дага чораш хойлар аалче маннажып кириштерлер. Хун бүрү суг өккөөр боорга, хой-лар пат-ла эңдөөс апарганнар. Бир эвес малдын суксуну ха-мас болза, чөмө-даа чөмөргө, олардадыг чөм хоолууду бол-бас, малдын организм баксыраар болгаш арып, суларап эгелээр. Мындыг болганда, моон сонгар малчынарже суг сөөртүлгезин бичин-даа суларалып болбас, ха-рын хойнун массалыг оолдааш-кынын үезинде күштү улам немээр чугула.

М. ЧУЛЬДУМ.

Мурнакчы тракторист

Адыр-Бутта ыяш белеткээр черге үнгөн орукту хар хөртүктөп каапкан. Ийчангай ыянар чүгө тракторист Ак-ша-оолдун ийн тергежигеш сөөрткөн ДТ-75 деп күчүлүг тракторундан эске чүу-даа чедип албастан. Ол олар ыяшты 30 км черден үргүл-чү сөөртүп, хун нормазын 100—150 хуу күсөдип, ГАЗ-51 деп 3 хире маши-наын хүнде ажылын берге орукка чааскаан кылап эр-тип турар.

Ол эрткен чылын часкы чер андарылазынын үезин-де нормазын үргүлчү 100—150 хуу күсөдип турган. Кыргыда үезинде Мөгөн-Бүрөн бажында Балыктыг-да машина оруунга чедир дук сөөртүлгезин кыска хуу-саада дооскан.

Д. Акша-оол Бай-Тайга районун «Малчын» колхо-зунун мурнакчы тракторис-теринин бирээни.

Х. МАНДАН-ООЛ.

ЭРЕСТЕРНИН ЗВЕНОЛАРЫ</

